

УДК 355.351.5(470+571)](477.8-89Гал)«1914–1915»

DOI <https://doi.org/10.32782/2307-7778/2024.1.6>

Іван ЗУЛЯК

доктор історичних наук, професор, в.о. завідувача кафедри історії України, археології та спеціальних галузей історичних наук

Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, Україна, 46027 (zulyak@tnpu.edu.ua)

Ivan ZULYAK

doctor of historical sciences, professor, Acting Head of the Department of History of Ukraine, archeology and special branches of historical sciences

Ternopil National Pedagogical School Volodymyr Hnatyuk University, St. 2, M. Krivonosa, Ternopil, Ukraine, 46027 (zulyak@tnpu.edu.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3758-2019>

Ярослав БОГДАН

здобувач вищої освіти третього рівня

Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, Україна, 46027 (Slawko2008@gmail.com)

Yaroslav BOGDAN

third-level higher education applicant

Ternopil National Pedagogical School Volodymyr Hnatyuk University, St. 2, M. Krivonosa, Ternopil, Ukraine, 46027 (Slawko2008@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-6965-9863>

МАТЕРІАЛЬНО-ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ ОКУПАЦІЙНОЇ АРМІЇ У ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ (1914–1915 РР.)

Анотація. *Мета статті* – проаналізувати матеріально-фінансове забезпечення російської окупаційної армії на території Тернопільської губернії упродовж досліджуваного періоду. **Методологія дослідження** базується на принципах історизму, системності та на критичному підході, на загальнонаукових та спеціальних методах історичної науки. **Наукова новизна** ґрунтується на тому, що задекларована проблема науковцями ще не вивчалася. **Висновки.** Матеріально-фінансове забезпечення російської окупаційної армії в умовах Першої світової війни було складним і різноманітним. Оскільки війна тривала впродовж тривалого періоду часу і охоплювала значну територію, вона потребувала постійного постачання різних ресурсів для підтримки бойових операцій.

Ключові слова: Перша світова війна, Тернопільська губернія, російська окупаційна армія, матеріально-фінансове забезпечення, воєнні витрати.

MATERIAL AND FINANCIAL SUPPLY OF THE RUSSIAN ARMY OF OCCUPATION IN TERNOPILO GOVERNANCE (1914–1915)

Abstract. *The purpose* of the article is to analyze the material and financial support of the Russian army of occupation on the territory of the Ternopil province during the period under study. **The research methodology** is based on the principles of historicism, systematicity and a critical approach, on general scientific and special methods of historical science. **Scientific novelty** is based on the fact that the declared problem has not yet been studied by scientists. **Conclusions.** The material and financial provision of the Russian army of occupation in the conditions of the First World War was complex and varied. Since the war lasted for a long period of time and covered a large area, it required a constant supply of various resources to support combat operations.

Key words: World War I, Ternopil province, Russian army of occupation, material and financial support, military expenses.

Постановка проблеми. Царська влада величезними зусиллями намагалася фінансувати війну, використовуючи різні джерела прибутків. Це включало бюджетні асигнування, внутрішні і зовнішні позики, а також мобілізацію економічних ресурсів. Однак фінансове навантаження війни виявилось надзвичайно складним для російської економіки, що призвело до інфляції та інших економічних і господарських проблем. Російська армія потребувала великих обсягів матеріальних ресурсів, таких як зброя, боєприпаси, спорядження, харчування, медичне обладнання тощо. Це зазвичай забезпечувалося за рахунок внутрішнього виробництва, закупівель на міжнародному ринку, конфіскації ресурсів на окупованих територіях. Незважаючи на це, відчувався значний дефіцит через обмеження та переривання постачань військам боєприпасів і продовольства.

Забезпечення ефективного транспортування та розподілу матеріальних і фінансових ресурсів було ключовим елементом для успішної діяльності армії, яка використовувала різні транспортні мережі, включаючи залізниці, річкові шляхи, автомобільні дороги, а також значну кількість транспортних засобів для перевезення військового обладнання та продовольчих постачань. Російська влада мобілізувала значні людські та матеріальні ресурси для забезпечення армії. Це включало масову мобілізацію робочої сили, конфіскацію продуктів і ресурсів на окупованих територіях. Загалом матеріально-фінансове забезпечення російської окупаційної армії в Тернопільській губернії було складним завданням, що вимагало значних зусиль та ресурсів із боку царської влади.

Мета статті – проаналізувати матеріально-фінансове забезпечення російської окупаційної армії в Тернопільській губернії упродовж досліджуваного періоду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Утворення російських адміністративних структур губерньського типу на захоплених під час Першої світової війни територіях впливало з традиційної імперської схеми адміністративно-політичного устрою. Створення Тернопільської губернії було частиною імперської політики, скерованої на ліквідацію місцевих органів самоврядування та на насадження загальноросійських стандартів і стереотипів. Це призвело до руйнування самобутніх соціально-політичних та економічних особливостей розвитку краю й означало підпорядкування місцевих структур новій адміністративній системі, яка слугувала інтересам Російської імперії [1, с. 61].

С. Орлик висловлювала думку про те, що від самого початку вступу Російської імперії у Першу світову війну стали помітними постійно зростаючі витрати на військові потреби, що перевищували грошові ресурси. Це ставило перед урядом завдання пошуку нових фінансових резервів. Одним із традиційних способів компенсації бюджетного дефіциту було збільшення оподаткування шляхом підвищення ставок окремих податків, зборів та інших неподаткових платежів, анулювання податкових пільг, розширення кола платників та об'єктів оподаткування або введення нових військових податків [2, с. 120].

Установлення системи оподаткування на окупованих територіях розглядалося як один із реальних способів забезпечення фінансових потреб імперського державного бюджету, який перебував у критичному дефіциті. Однак цивільна влада окупанта завжди стикається з проблемою забезпечення фінансування для утримання цих територій. Зазвичай ці кошти здебільшого знаходяться шляхом збільшення податкового навантаження на населення через підвищення місцевих податків і зборів із місцевого населення, що постраждало від війни [3, с. 97].

Основною метою фінансової політики російського уряду на окупованих територіях Галичини і Буковини було забезпечення фіскальних потреб державної казни шляхом збору грошових коштів із різних джерел. Російській окупаційній владі було вигідно встановлювати акцизні збори на виробництво тютюнових товарів згідно з російським законодавством, оскільки в Австрійській імперії це виробництво перебувало під державною монополією і не підлягало

оподаткуванню акцизами. Таким чином, ця політика сприяла збільшенню надходжень до державного бюджету із цих джерел [4, с. 210].

Одним із джерел матеріально-фінансового забезпечення російської окупаційної армії на окупованих територіях були асигнування і кредити на воєнні витрати. Канцелярія Воєнного генерал-губернатора Галичини (далі – ВГГГ) від 24 листопада 1914 р. повідомляла губернатора Тернопільської губернії (далі – ГТГ) про надсилання копії циркуляра департаменту державного казначейства від 7 жовтня поточного року (№ 183) про порядок асигнування і обіг кредитів кошторису воєнного міністерства на воєнні витрати [5, арк. 207].

Міністерство фінансів, департамент державного казначейства (відділення третє, стіл перший. – Примітка авторів) ще 7 жовтня 1914 р. видали циркуляр № 183 «Про порядок асигнування і обіг кредитів за кошторисом Воєнного Міністерства на витрати воєнного часу» [5, арк. 208–208 зв., 209]. Це був додаток до циркулярів від 21 липня 1914 р. № 2368 (канцелярія воєнного міністерства. – Примітка авторів), 31 липня 1914 р. № 112, 26 серпня 1914 р. № 138 (департамент державного казначейства. – Примітка авторів).

Департамент державного казначейства вважав за необхідне довести до відома місцевих органів влади вказівки щодо асигнувань і обігу кредитів за кошторисом воєнного міністерства на витрати воєнного часу. Головному начальникові забезпечення армій кожного фронту безпосередньо були підпорядковані: інтендант армій фронту, начальник воєнних сполучень, артилерійських та інженерних забезпечень, санітарної і ветеринарної частин, головний фінансист, головний польовий контролер армій фронту, головний уповноважений Російського товариства Червоного Хреста, управління чергового генерала штабу армій фронту, які користувалися правами основних розпорядників і могли в межах засобів для окремих територій, підпорядкованих головнокомандувачу арміями фронту, переводити кредити не лише з рахунків однієї палати на рахунки іншої в межах одного воєнного округу, а й із рахунків одного воєнного округу на рахунки іншого [5, арк. 208].

Переведення кредитів із рахунків головної бухгалтерії на рахунки окружних і місцевих казенних палат та казначейств відбувалося згідно з визначеним порядком на підставі перевірених вимог і за розпорядженням головної бухгалтерії. Казначейство при управлінні головного начальника забезпечення армій фронту або окремих армій могло надати повноваження підпорядкованим йому управлінням у межах воєнного округу або фронту, якщо при окремій армії були відсутні такі структури при головному начальнику забезпечення армій фронту, то права й обов'язки зазначеного казначейства передавалися на казначейство при управлінні головного начальника воєнного округу, який належав до окремої армії [5, арк. 208–208 зв.].

Кредити, переведені з рахунків головної бухгалтерії і польових казначейств, переказувалися для потреб тих чи інших воєнних округів та фронтів. Інформація щодо залишків коштів на рахунках подавалася головній бухгалтерії на 1-е і 15-е числа поточного місяця. Із метою уникнення подання подвійних переказів коштів місцеві і окружні казенні палати подавали дані лише тих кредитів, що зберігалися на рахунках певної палати [5, арк. 208 зв. – 209]. Так, телеграма ВГГГ командуванню Київського воєнного округу від 10 грудня 1914 р. свідчила про те, що невикористані кошти до 1 січня 1915 р. необхідно перерахувати таким частинам: 2-й інтендантській, 13-й артилерійській, 15-й технічній, 10-й квартирній, 6-й навчальній, 9-й генерального штабу, 20-й головного штабу, 7-й санітарній, 4-й судовій, 6-й канцелярії воєнного міністерства [5, арк. 300–301 зв.].

Однією з форм фінансового забезпечення було додаткове матеріальне стимулювання, або так звані «підйомні» кошти. У телеграмі на ім'я губернатора ГТГ ішлося про те, що начальник головної забезпечення військ Південно-Західного фронту (далі – ПЗФ) дозволив усім чином, призначеним на посади на території губернії, виплатити підйомні гроші [5, арк. 26–26 зв.].

Телеграма головного начальника забезпечення військ ПЗФ від 1 вересня 1914 р. свідчила про те, що командувач дозволив усім чинам, призначеним на посади, видати підйомні, додатково чиновникам і стражникам, занесеним до категорії нижчих чинів військовослужбовців. Додаткове грошове утримання нараховувалося згідно зі статтею 853 книги 19 зводу про воєнні постанови: сімейним – у розмірі чотиримісячного окладу; несімейним – двомісячного окладу; чиновникам і стражникам – згідно з положенням 18–50 рублів (далі – руб.) і додатково утримання на загальних підставах двомісячний оклад на попередній посаді для утримання холостяка і чотиримісячний – для сімейних [5, арк. 27]. У розпорядженні начальника канцелярії ВГГГ від 28 вересня 1914 р. йшлося про те, що чиновники IV розряду отримуватимуть на добу 7 руб.; V – 5 руб.; VI – 4 руб.; VII – 3,50 руб.; VIII – 2,50 руб. [5, арк. 42, 43]. Наприклад, діловоду Заліщицького повіту 4 липня 1915 р. виплачено «підйомні» у розмірі 250 руб. і додаткової допомоги [6, арк. 55]. Вільнонайманим у зоні бойових дій виплачували добові у розмірі 80 копійок [7, арк. 5].

Доволі серйозно губернська влада дбала про матеріально-фінансове забезпечення стражників. Губернатор зобов'язував начальників повітів подавати детальну інформацію щодо забезпечення стражників зброєю, боєприпасами, обмундируванням (тепла одежа і валянки) [5, арк. 162, 229]. ГТГ 11 листопада 1914 р. скеровував подання начальникам повітів про утримання поліцейських органів влади щомісячно до 20-го числа [5, арк. 150]. Підставою була «Требовательная ведомость на выдачу чинам полиции стражи... уезда жалованья и фуражных за... мьсяць 19... года» [5, арк. 151–151 зв., 152].

У циркулярі ГТГ начальникам повітів від 10 листопада 1914 р. повідомлялося про виділення сторожі у повітах згідно зі штатним розписом – 25 стражників, 5 чиновників зі схематичним кресленням районів їх розташування [5, арк. 145]. 29 листопада 1914 р. начальник Борщівського повіту подавав ГТГ план-схему розташування кінно-поліцейської сторожі згідно із зазначеним штатним розписом [8, арк. 1]. Зокрема, схема розташування включала п'ять загонів у таких населених пунктів. Перший загін перебував у Борщеві і включав урядника Павла Куцевича і 10 стражників, обслуговував центральні населені пункти. Другий – у Скалі-Подільській при помічникові начальника повіту Фідлера і складався із 5 стражників, обслуговував північну частину повіту. Третій – в Озерянах і складався з урядника Миколи Баранова і 3 стражників, обслуговував північно-західну частину повіту. Четвертий – у Мельниці-Подільській і включав 4 стражників, обслуговував південно-західну частину повіту. П'ятий – в Окопах, включав урядника Федора Бірюкова і 3 стражників, обслуговував південно-східну частину повіту [8, арк. 2].

У рапорті начальника Борщівського повіту від 19 листопада 1914 р. ГТГ йшлося про те, що відряджені у його розпорядження начальниками Тлумацького повіту такі стражники: Тимофій Ульяненко, Семен Рокачів, Іван Тароскін, Максим Харченко, Сергій Мирошников, Костянтин Битюцький, Пантелеймон Толок, Андрій Васильченко, Микола Лихолітов; Заліщицьким – Василь Кирюшин, Михайло Кунин, Харитон Головин, Василь Біликов, Капітон Карлов, Гаврило Павлов, Тихон Мелихов прибули у м. Борщів із Тлумача 13 із Заліщиків 15 листопада поточного року. Прибулі стражники розосереджені у повіті й відправлені на місця несення служби 15 листопада: у Скалу-Подільську – у розпорядження помічника начальника повіту (5 осіб), Озеряни – 3 особи, Мельницю-Подільську – 4 особи, Окопи – 3 особи, по одному в кожному загоні. Зокрема, у Мельниці-Подільській стражник В. Кирюшин мав виконувати обов'язки урядника, позаяк закінчив відповідну школу. У Борщеві залишено загін із 19 стражників на чолі з П. Куцевичем [8, арк. 4].

Окрім того, дружинам і дітям військових та поліцейським виплачували так звані «квартирні» кошти і на наймання прислуги. Так, вартість оплати на прислугу становила до 10 руб.

щомісячно [9, арк. 14, 19, 26]. 24 жовтня 1914 р. поліцмейстер Тернополя, статус якого прирівнювали до командира роти, звертався до ГТГ із приводу виплати квартирних коштів, незважаючи на те що його сім'я проживала спільно з ним у місті. Вимагав річної оплати у розмірі 375 руб. з вартістю опалення, 120 руб. на рік для найму прислуги [9, арк. 48–48 зв.].

Серйозною проблемою матеріального забезпечення російської окупаційної армії була відсутність достатньої кількості продуктів харчування, медичних засобів тощо. Зокрема, у рапорті начальника Гусятинського повіту ГТГ від 4 жовтня 1914 р. за № 2 йшлося про те, що, незважаючи на активні пошуки, у повіті не залишилося медикаментів і перев'язувальних засобів, сухарів і галет, необхідних для військ [10, арк. 1]. Маємо приклад постачання російській окупаційній армії 29 пудів вівса Іцком Розенфельцем за ціною 1,10 руб. за один пуд [8, арк. 1]. Зокрема, у рапорті начальника Збаразького повіту ГТГ від 20 вересня 1914 р. йшлося про те, що для потреб армії могли поставити 18,682 пудів (далі – п.) жита, 72,202 п. пшениці, 13,932 п. вівса, 6,891 п. ячменю, 4,204 п. гречки, 5,604 п. гороху, 13,338 п. бобу, 900 п. квасолі, 76,842 п. картоплі, 4,553 п. сіна, 3,001 п. соломи, 518 штук корів, 63 штуки овець, 114 штук свиней [11, арк. 1]. 6 жовтня 1914 р. начальник Тербовлянського повіту інформував ГТГ про вартість закупівлі продуктів харчування у місцевого населення. Так, 2440 п. пшениці вартували да один п. 1,30 руб., 305 п. гречки із завезенням до Тернополя – 1,50 руб. за один п. [11, арк. 8]. С. Орлик писала, що реквізиційні ціни встановлювалися на 10–15% нижче від заготівельних цін [12, с. 34].

Водночас ГТГ інформував повітових начальників про утворення під їхнім безпосереднім керівництвом комітетів, до складу яких входило б місцеве населення, яке заслугоує на довіру, з метою з'ясування потреб громади в продовольчому забезпеченні. Необхідно було виокремити дві категорії: тих, хто потребував продуктів за кошти, і тих, хто не мав змоги їх оплатити [5, арк. 21–21 зв.]. Аналізуючи архівні матеріали, не спостерігаємо активних дій у вирішенні цієї проблеми.

Канцелярія ГТГ повідомляла начальників Скалатського, Гусятинського, Збаразького і Борщівського повітів про те, що, згідно з даними, у прикордонних із Подільською і Волинською губерніями, в окремих місцевостях Тернопільської губернії, у тому числі й у Скалатському повіті, відбувається закупівля хліба і його вивезення до Росії. Однак ті запаси хліба, які були в наявності в губернії, необхідні для забезпечення діючої російської армії і населення Львівської губернії, яке відчувало серйозну потребу в продовольстві. Зважаючи на вказані обставини, ГТГ заборонив вивезення хліба зі Скалатського повіту до Росії [10, арк. 3–3 зв.].

У грудні 1914 р. ГТГ інформував губернатора Кам'янець-Подільська щодо заборони вивезення хліба. Підкреслив важливість забезпечення харчування військ і місцевого населення. Такі кроки були вжиті з метою забезпечити достатній запас продуктів у регіоні в умовах бойових дій [10, арк. 5]. Однією з основних причин виникнення проблем із продовольством у захоплених російськими військами регіонах Галичини та Буковини було повне вилучення сільськогосподарської продукції від місцевих товаровиробників для потреб російської армії [12, с. 34]. Транспортні комунікації в Тернопільській губернії мали величезне значення для російської армії. Вони поєднували фронт і тил, забезпечуючи перевезення військ, продовольства, фуражу, боєприпасів, вугілля та інших необхідних ресурсів [13, с. 202].

У вересні 1914 р. ГТГ зобов'язував начальників повітів провести облік державного рухомого і нерухомого майна у містах та повітах із метою передачі до казни й установлення контролю за його цілісністю. Також було вимога провести облік медикаментів, перев'язувальних матеріалів та інших необхідних військам речей і засобів, реквізувати їх шляхом обшуків на приватних складах та інших місцях, які викликали підозру в зберіганні цих матеріалів, і конфіскувати сухарі та галети для використання на користь армії. Інформацію про всі казенні

та реквізовані запаси необхідно було звітувати шляхом подання рапортів [5, арк. 5, 5 зв.]. ГТГ вимагав продовжити конфіскацію маєтків, залишених колишніми власниками, і передати їх на користь державної казни. Також було наказано передати ці маєтки під охорону війтам та іншим відповідальним особам із метою забезпечення їх цілісності та безпеки [5, арк. 5 зв.].

ГТГ звертався до повітових начальників із закликом терміново прибути до місць служби та приділити особливу увагу стану доріг і матеріальному становищу в повітах із метою підтримки російської діючої армії. Було наголошено на необхідності збирання врожаю, особливо викопування картоплі і буряка, щоб забезпечити армію необхідними продуктами харчування. Ці заходи були важливими для підтримки армії в умовах військових операцій та забезпечення її бойової дії [5, арк. 7]. Так, начальник Заліщицького повіту повідомляв ГТГ, що на території повіту власники маєтків і орендарі мали значні плантації не зібраного буряка та тютюну, які вважалися основою для ведення землеробства. Ця інформація свідчила про наявність значних запасів сільськогосподарської продукції, яка могла би бути використана для забезпечення армії та цивільного населення в умовах війни [5, арк. 64]. Окрім того, ГТГ вимагав від повітових начальників надання детальної інформації про діючі та зруйновані підприємства, їхні потужності, рівень руйнації в ході війни, кількості землі у різних угіддях, національності власників, осіб, які керували земельними ділянками, орендарів, їхню національність, розмір орендної плати тощо [5, арк. 134–135].

Висновки. Матеріально-фінансове забезпечення російської окупаційної армії в Тернопільській губернії у 1914 р. було досить складним і вимагало серйозних зусиль та ресурсів. Російська влада виплачувала зарплати військовослужбовцям, поліційним структурам, цивільним чиновникам. Окупаційна армія мала значну потребу у харчових продуктах для військових та цивільного населення. Необхідно було ретельно контролювати вивезення хліба та пшениці, щоб забезпечити стабільне харчування в регіоні. Для ефективного забезпечення армії у воєнний період використовувалися місцеві ресурси, такі як хліб, пшениця та інші продукти, реквізовані на окупованих територіях. Загалом матеріально-фінансове забезпечення російської окупаційної армії у Тернопільській губернії у 1914 р. свідчило про складні умови воєнного часу – від харчування до фінансового забезпечення, що вимагало значних ресурсів для успішного проведення воєнних операцій.

Література

1. Зуляк І., Сегеда С. Окупаційна політика російської влади в генерал-губернаторстві Галичина в 1914 р. (на прикладі Тернопільської губернії). *Український історичний журнал*. 2022. № 1. С. 48–62.
2. Орлик С.В. Механізм упровадження військового податку в Україні: досвід періоду Першої та Другої світових воєн і сучасність. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2015. Вип. 27. С. 119–129.
3. Орлик С. Стягнення гмінних зборів на окупованих Росією територіях Галичини і Буковини в часи Першої світової війни. *Збірник наукових статей*. 2018. Вип. 43. С. 97–106.
4. Орлик С. Проблеми акцизного оподаткування тютюнових виробів на окупованих Росією територіях Галичини і Буковини в період Першої світової війни. *Переяславський літопис*. 2018. Вип. 3. С. 204–212.
5. Циркулярні розпорядження військового генерал-губернатора Галичини і тернопільського губернатора. Державний архів Тернопільської області (далі – Держархів Тернопільської обл.). Ф. 322. Оп. 1. Спр. 1. 326 арк.
6. Справа про подання вимогових відомостей, розписок та ін. виправдних документів до тимчасової ревізійної комісії. Том І. Держархів Тернопільської обл. Ф. 322. Оп. 1. Спр. 141. 167 арк.
7. Те ж поліцейським урядникам і вартовим Чортківського повіту. Держархів Тернопільської обл. Ф. 322. Оп. 1. Спр. 124. 327 арк.

8. Заява Розенфельца Іцка до Львівського окружного інтендантства про постачання фуражу для армії. Держархів Тернопільської обл. Ф. 322. Оп. 1. Спр. 15. 1 арк.
9. Іменні списки, посвідчення і рапорти службовців управлінь начальників повітів про одержання квартирних наймання слуг. Держархів Тернопільської обл. Ф. 322. Оп. 1. Спр. 257. 174 арк.
10. Справа про заборону вивезення хліба з Тернопільської губернії. Держархів Тернопільської обл. Ф. 322. Оп. 1. Спр. 17. 5 арк.
11. Відомості начальників Збаразького і Теребовлянського повітів про наявність сільськогосподарської продукції для постачань в армію. Держархів Тернопільської обл. Ф. 322. Оп. 1. Спр. 16. 8 арк.
12. Орлик С.В. Закупівлі та реквізиції у селян Східної Галичини й Буковини під час російської окупації у роки Першої світової війни. *Український селянин*. 2019. Вип. 21. С. 34–40.
13. Зуляк І., Кліш А. Використання російською армією транспортних комунікацій в умовах Першої світової війни (на прикладі Тернопільської губернії). *Український історичний журнал*. 2022. № 4. С. 190–203.

References

1. Zuliak, I., Sehed, S. (2022). Okupatsiina polityka rosiiskoi vlady v general-gubernatorstvi Halychyna v 1914 r. (na prykladі Ternopil'skoi gubernii) [The occupation policy of the Russian authorities in the General Governorate of Halychyna in 1914 (on the example of the Ternopil Province)]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. № 1, S. 48–62. [in Ukrainian]
2. Orlyk, S.V. (2015). Mekhanizm vprovadzhennia viiskovoho podatku v Ukraini: dosvid periodu Pershoi ta Druhoi svitovoykh voien i suchasnist [The mechanism of the introduction of the military tax in Ukraine: the experience of the period of the First and Second World Wars and modernity]. *Naukovi pratsi Kirovohrad'skoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Ekonomichni nauky*. Vyp. 27, S. 119–129. [in Ukrainian]
3. Orlyk, S. (2018). Stiahnennia hminnykh zboriv na okupovanykh Rosiieiu terytoriiakh Halychyny i Bukovyny v chasy Pershoi svitovoi viiny [Stagnation of commune assemblies in the Russian-occupied territories of Khalichina and Bukovyna during the First World War]. *Zbirnyk naukovykh statei*. Vypusk 43. S. 97–106. [in Ukrainian]
4. Orlyk, S. (2018). Problemy aktyznoho opodatkovannia tiutiunovykh vyrobiv na okupovanykh Rosiieiu terytoriiakh Halychyny i Bukovyny v period Pershoi svitovoi viiny [Problems of excise taxation of textile products in the Russian-occupied territories of Khalichina and Bukovyna during the First World War]. *Pereiaslavskyi litopys*. Vyp. 3, S. 204–212. [in Ukrainian]
5. Tsyrukliarni rozporiadzhennia viiskovoho heneral-hubernatora Halychyny i ternopil'skoho hubernatora [Circular orders of the military governor-general of Halychyna and the Ternopil governor] *Derzhavnyi arkhiv Ternopil'skoi oblasti (dali – Derzharkhiv Ternopil'skoi obl.)*. F. 322. Op. 1. Spr. 1. 326 ark.
6. Sprava pro podannia vymohovykh vidomosteі, rozpysok ta in. vypravdnykh dokumentiv do tymchasovoi reviziinoi komisii [The matter of submission of required information, receipts, etc. supporting documents to the temporary audit commission.] Tom I. *Derzharkhiv Ternopil'skoi obl.* F. 322. Op. 1. Spr. 141. 167 ark.
7. Te zh politseiskym uriadnykam i vartovym Chortkivskoho povitu [The same applies to police officers and guards of the Chortkiv district] *Derzharkhiv Ternopil'skoi obl.* F. 322. Op. 1. Spr. 124. 327 ark.
8. Zaiava Rozenfeltsa Itska do Lvivskoho okruzhnoho intendantstva pro postachannia furazhu dlia armii [Statement of Rosenfelts Itsk to the Lviv District Inspectorate about the supply of fodder for the army] *Derzharkhiv Ternopil'skoi obl.* F. 322. Op. 1. Spr. 15. 1 ark.
9. Imenni spysky, posvidchennia i raporty sluzhbovtziv upravlin nachalnykiv povitiv pro oderzhannia kvartyrnykh naimannia sluh [Lists of names, certificates and reports of employees of the offices of heads of poviats on the receipt of apartment hire of servants] *Derzharkhiv Ternopil'skoi obl.* F. 322. Op. 1. Spr. 257. 174 ark.
10. Sprava pro zaboronu vyvezennia khliba z Ternopil'skoi huberni [The case of banning the export of bread from the Ternopil province] *Derzharkhiv Ternopil'skoi obl.* F. 322. Op. 1. Spr. 17. 5 ark.
11. Vidomosti nachalnykiv Zbarazkoho i Terebovlianskoho povitiv pro naiavnist silskohospodarskoi produktsii dlia postachan v armiiu [Information from the chiefs of Zbaraz and Terebovlyan counties on the

availability of agricultural products for supplies to the army] *Derzharkhiv Ternopilskoi obl.* F. 322. Op. 1. Spr. 16. 8 ark.

12. Orlyk, S.V. (2019). Zakupivli ta rekvizytsii u selian Skhidnoi Halychyny y Bukovyny pid chas rosiiskoi okupatsii u roky Pershoi svitovoi viiny [Purchases and requisitions from the peasants of Eastern Halychyna and Bukovyna during the Russian occupation during the First World War]. *Ukrainskyi selianyn.* Vypusk 21, S. 34–40. [in Ukrainian].

13. Zuliak, I., & Klish, A. (2022). Vykorystannia rosiiskoiu armiieiu transportnykh komunikatsii v umovakh Pershoi svitovoi viiny (na prykladi Ternopilskoi gubernii) [The use of transport communications by the Russian army in the conditions of the First World War (on the example of the Ternopil province)]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal.* № 4, S. 190–203. [in Ukrainian].